

YU ISSN 0027-8084

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

XXIV/1—2

**БЕОГРАД
1979.**

НАШ ЈЕЗИК

Књига XXIV (нова серија)

Св. 1—2

САДРЖАЈ

О неким појавама амбигвитета у вези са комбиновањем детерминације и координације (ЉУБОМИР ПОПОВИЋ)	3—20
Два „неправилна“ глагола VIII (Белићеве) врсте (БРАНИСЛАВ МИЛАНОВИЋ)	21—33
О појави термина <i>речник</i> и његовој афирмацији у српској лексикографији (ВЛАДИМИР ГУДКОВ)	34—39
Дистрибуција наставака генитива множине именица женског рода с основном на групу сугласника (МИЛИЦА РАДОВИЋ-ТЕШИЋ)	40—55
Из терминологије народних радиности	
Номинација цвјетног праха у стручној и народној пчеларској терминологији (САВО ПУЈИЋ)	56—62
Језичка култура	
Неки проблеми савремене језичке културе (АСИМ ПЕЦО)	63—66
Употребна вредност језика (СМИЉКА ВАСИЋ)	66—68
Путеви и услови сређивања наше језичке норме (МИТАР ПЕШИКАН)	68—80
Незнање које се јавно препоручује (МИЛОРАД СИМИЋ)	80—81
<i>Русоов</i> , а не <i>Русовљев</i> (ЈОРДАН МОЛОВИЋ)	81
Наш језик у страним факултетским програмима	
Нека питања методике рада на творби речи (МАРИЈАНА КИРШОВА)	82—91

требало би се ослобађати. Школа, ипак, мора бити чувар и неговатељица књижевнојезичког стандарда. Сасвим разумљиво, заједно са њом требало би да иду и сва средства јавног информисања. Само тако моћи ћемо побољшати и своју говорну културу и своју писменост. А то није тешко учинити. Наравно, ако се хоће.

Асим Пецо

УПОТРЕБНА ВРЕДНОСТ ЈЕЗИКА

Отворени разговори о проблемима језика, у које се не укључују само лингвисти него и други, неопходни су просто стога да би се одређени ставови лингвиста као стручњака приближили онима који имају исту одговорност и исти утицај на језик, а немају потребно лингвистичко образовање и нису довољно упознати какве последице могу да буду стихијнога утицаја на језик. Значи, поставља се питање о коме се до до сада није говорило. То је питање одговорности која се има у односу на право језичко споразумевање, и то питање одговорности када се има у виду основна функција језика, тј. његова друштвена функција и његова употребна вредност.

До сада се често у нашим дискусијама о језику запостављала баш та употребна вредност језика. У сваком од нас постоји потреба да будемо схваћени и прихваћени када заступамо своје ставове. Исто тако, и да друге схватимо и прихватимо када заступају своје ставове. То узајамно споразумевање засновано је на заједничности и општости у језичким структурама; док је оно непредвидљиво и појединачно у језику обележје појединца. Данашња језичка проучавања показују да је језик и врло структуриран и предвидљив, и врло непредвидљив. Значи, у сваком језичком ентитету морамо да посматрамо његову општост или заједничност, затим његову посебност и његову појединачност. На нивоу наше језичке проблематике, то би био општи, заједнички језик, српскохрватски или хрваткосрпски, затим би посебност представљале поједине варијанте српскохрватског или хрваткосрпског, а појединачности би биле оно што сваки појединац уноси у језик, мења у језику, делује на њега и развија или разбија у њему оно што је заједничко. Значи, у језику постоји дијалектички процес: тежња ка јединству и тежња ка појединачним обележјима, и у том дијалектичком јединству општости и појединачности лежи суштина језичке проблематике.

Што се тиче употребе екавског и ијекавског изговора у нашем књижевном језику, при решавању тих проблема, морају се узети у обзир и неки нови елементи, о којима се до сада у лингвистици није водило рачуна. Постоји и тзв. психолингвистичка подлога језичких проблема, па је и питање коришћења екавштине и ијекавштине проблем и психолингвистичке природе. Када се створи један језички ауто-

матизам, тај језички систем при говору функционише аутоматизовано, независно од свести. Када прави екавац слуша ијекавца, и обрнуто, он неће ни примећивати да његов саговорник говори на други начин, он ће, заправо, чути оне гласове — било *e* или *ије* — који постоје у његовом језичком систему. Исти је случај и када је у питању писани текст: ако екавац чита ијекавски текст, он неће примећивати разлике, и аутоматски ће замењивати свако *ије* са *e*. Он ће у структуру писаног текста убацивати раније стечене језичке аутоматизме. Проблем екавског и ијекавског изговора је, у суштини, психолингвистички проблем, и неким наредбама се не може мењати екавац у ијекавца, и обратно.

Ако смо поставили као основни циљ читаве наше политике друштва, па и језичке политике, јер се језик не може одвојити од друштвене политике, општост и заједничност, неопходно је да се на политичком и идеолошком нивоу расправља о језику са становишта општости и са становишта његове употребне и друштвене функције; а не толико са становишта његове историјске функције. Када тако приђемо овој проблему, онда се неопходно поставља и питање нормативности, које смо доста запостављали, нарочито када је реч о говорноме језику.

Проблеми говорне културе по некима излазе ван оквира језичке проблематике. Међутим, у њиховој основици лежи и потреба за стварањем језичких норми. Мада култура говора садржи у себи и друге елементе, као што су осмишљеност изражавања, сврсисходност, живост, јасност, гласност — проблем правилности језика у ширем и ужем смислу је потка свих претходних захтева. Ако се у говору јављају неки органски недостаци (на пример афазиса или недостатак слуха), онда нема комуникације; међутим, општења нема и ако нема правилности у ужем смислу тога појма, ако нема поштовања језичких норми. Људи из различитих дијалекатских крајева који нису савладали правила књижевног језика тешко се ефикасно споразумевају у књижевној средини, и неприхваћени су у истој оноликој мери као и странац који није довољно научио језик. Значи, ако покушамо да ближе уђемо у проблеме културе говора и неговања писаног језичког израза, учићемо да у тој основици лежи проблем нормативности, па се, према томе, и са тих разлога он не сме занемаривати. Стварање говорних и језичких норми неопходно је и због потреба школе, као и због књижевног језика. Остаје једино да се реши шта се под књижевном писаном и говорном језичком нормом треба подразумевати. Ако поставимо за циљ опште споразумевање и употребну вредност језика, пружање прилике свакоме појединцу да себе кроз језик изрази, онда се поставља питање ширине језичких норми и питање културе говора уопште и у средствима масовних комуникација. Када говоримо о култури говора, ми у овој тренутку можемо да будемо задовољни што се у основици нашег књижевног језика налази заиста народни језик и структуре народних говора, па је, самим тим, споразумевање олакшано. Имала сам прилике да видим тешкоће једнога преводиоца који је требало да прикаже у једном пре-

воду са енглеског језичке разлике проузроковане друштвеним слојевима. Дословно преведен, текст са енглеског гласио је: „Идем да узмем своје купање“ у језику представника виших слојева, и: „Идем да се купам“, у језику представника нижих друштвених слојева. Међутим, ове разлике нису могле да буду подвучене у нашем језику, пошто битних структурних разлика нема у језику различитих економских слојева. Код нас постоје само дијалекатске разлике, и ми још не увиђамо довољно у како смо идеалном положају када је заједнички књижевни језик у питању, и када се поставља само потреба заједничког нормирања и добровољног поштовања тих заједничких књижевних норми, а не када је у питању језичко диференцирање по економском друштвеном статусу.

Али с тим се проширује и одговорност: језик треба да буде друштвена брига не само језичара већ и свих оних који зависно од природе свога позива дејствују на њега. У сразмери са снагом њиховога утицаја, лежала би и њихова одговорност. Уколико неко има више могућности да делује на друге својим примером, утолико је одговорнији и позванији да о себи и своме говору више води рачуна. Према томе, посебну бригу треба обратити говору у средствима масовнога информисања, говору политичара и говору у школи, да би се ниво опште говорне културе и ниво говорне културе широких маса подигао на потребну висину. Стога сматрам да су разговори о култури говора и нормативности потребни разговори; само по себи се разуме да језичке норме не могу да имају вредност правних наредби и закона, јер постоји психолошка, социолошка, политичка и друштвена подлога језика, о којој се и у лингвистици мора водити рачуна.

Смиљка Васић

ПУТЕВИ И УСЛОВИ СРЕЂИВАЊА НАШЕ ЈЕЗИЧКЕ НОРМЕ

Двије деценије одсуства сваког компетентног механизма који би мјеродавно рјешавао искрсла правописна и уопште нормативна питања (прошло је двадесет година од престанка рада правописне комисије која је израдила правопис објављен 1960. године) допринијеле су томе да се веома нагомилају неријешени проблеми и да узму маха појаве које оптерећују нашу језичку културу. Више пута смо у нашем часопису указивали на неке од њих, настојећи да допринесемо тражењу најприкладнијих рјешења, али се тиме питања само елаборирају а не рјешавају, и њих је са сваким даном све више.

Упркос томе је међу лингвистима — сербокроатистима у СР Србији интерес за нормативистику веома слаб, и веома је мало остало оних који се колико-толико активно баве овом стручном дисциплином, а од млађих готово нико не креће тим правцем. Разлога за то свакако има више, али су два веома битна.